

BURJUVAZİ VE PINAR KÜR'ÜN YARIN YARIN ADLI ROMANININ BURJUVA KADINI SEYDA

Tuba Deniz ARSLAN*

Yakup ÇELİK**

Öz

Burjuvazi kavramının, çıkış yeri olan Batı Avrupa'da, tarihsel kaynaklarda 11. yüzyıldan itibaren yer almaya başladığı görülmektedir. Kent kültürünün oluşmasına ciddi katkıları olan ve feodal Avrupa'nın sınıf yapısının değişmesine yol açan burjuvazinin yüzyıllar içinde işlevi, konumu ve ekonomik nitelikleri değişmiş ve etkinliği artarak devam etmiştir. 19. yüzyılda ise bir burjuva çağının başladığı söylenebilir. Bu çalışmada, Türkiye'deki burjuva sınıfının Avrupa burjuvazisiyle benzerlik ve farklılıklarından hareketle modern ve çağdaş bir burjuva profilinin ana hatlarının tespit edilmesi hedeflenmiştir. Bu profilin Pınar Kür'ün Yarın Yarın romanındaki Seyda karakterinin kendisi, ailesi ve çevresi üzerindeki toplumsal izleri sürülmeye ve romandaki yansımaları irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Burjuvazi, Pınar Kür, Yarın Yarın, Türkiye'de Burjuva, Roman.

SEYDA THE BOURGEOISIE WOMAN IN PINAR KÜR'S NOVEL YARIN YARIN

Abstract

It is seen that the concept of the bourgeoisie has started to take place in the historical sources in Western Europe since the 11th century. The function, position and economic qualities of the bourgeoisie, which made significant contributions to the formation of urban culture and caused the change of the class structure of feudal Europe, have changed over the centuries and its effectiveness has continued increasingly. It can be said that a bourgeois age began in the 19th century. In this study, it is aimed to determine the outline of a modern and contemporary bourgeois profile

* Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Doktora (PhD) Öğrencisi - ORCID: 0000-0002-1335-599X
e-posta: tubadeniza@gmail.com

** Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü - ORCID: 0000-0001-9252-8221
e- posta: ycelik1234@gmail.com

Geliş / Received: 16 Kasım / November 2020

Kabul / Accepted: 3 Aralık / December 2020

starting from the similarities and differences of the bourgeois class in Turkey with the European bourgeoisie. It is attempted to trace the social trails of this profile on the character of Seyda herself, her family and her environment in Pınar Kür's novel Yarın Yarın and to scrutinize its reflections in the novel.

Keywords: The Bourgeoisie, Pınar Kur, Yarın Yarın, Bourgeois in Turkey, Novel.

Giriş

Yarın Yarın, Pınar Kür'ün, farklı toplum tabakalarından kişileri yan yana getirdiği, bir 12 Mart dönemi romanıdır. Bir burjuva romanı olarak tanımlanan kitabı için yazarın kendisi de “*Türk romanında ilk kez bir burjuva kadın anlatılıyor*” (Söğüt 2006:172) diyerek Seyda'yı işaret eder. Bu çalışmada, romanın varlıklı sınıftan kahramanı Seyda'dan hareketle “burjuva” kavramının Türk toplum yapısı açısından “gösterilen”inin ne olduğunun yanıtı aranacaktır. Bu amaçla, öncelikle Avrupa kökenli bu kavramın tarihsel olarak ne ifade ettiği üzerinde kısaca durulduktan sonra Türk toplumunda nasıl karşılık bulduğu ortaya konulmaya çalışılacak ve romanda temsil edilen burjuva kimliğinin tutarlılığı sorgulanacaktır.

Avrupa’da Burjuva Kavramı

Régine Pernoud, *Burjuvazi* adlı kitabında, ‘burjuva’yı, Balzac’ın “*Paris’te şu kapıcı güzel evleri yaptıranlar*” sözünden hareket ederek tanımlamayı yerinde bulduğunu belirtir (Pernoud 1995: 11). Zira orta sınıf olarak adlandırılan burjuvazi, 19. yüzyılda, Balzac döneminin Paris’inde siyasal iktidara sahip olarak yerleşmiş bulunmaktaydı. Orta Çağ’dan bu yana maddi gücüne dayanarak azar azar elde ettiği birtakım haklarla, 1789 Fransız Devrimi sayesinde siyasi ve yönetsel iktidarını pekiştirmişti. Böylece burjuvazi, aristokrasinin Paris’inin, yıkımlar ve yeni inşaatlarla görünümünü değiştirirken yaşam biçimlerini de dönüştürüyordu.

Avrupa’nın Orta Çağ’daki keskin sınıfsal ayrışması içinde yavaş yavaş varlık bulmaya başlayan burjuvanın bu sınıfsal sistemde başlangıçta yeri yoktur. Aristokrat ve köylüler arasında, giderek genişleyen burjuvaziyi konumlandırmak için kullanılan orta sınıf kavramıyla –daha sonra üzerinde tartışılmakla birlikte- bir orta yol bulunmuş olunur.

Burjuvazinin kökeninin, kentlerin ve kentli yaşam biçiminin ortaya çıkması kadar eski olduğu ve yazılı tarih kaynaklarında 1000’li yıllarda kullanıldığı biliniyor (Pernoud, 1995: 8). Fransızca bir kelime olan burjuva (kimi kaynaklarda Germen kökenli olabileceği de ileri sürülür), *bourg* adı verilen burçlarla (yüksek kale benzeri duvarlar) çevrilmiş kente benzeyen, kent ile kır arasında, genellikle bir şatonun çevresinde inşa edilmiş yerleşim birimlerinde yaşayanları tanımlamak için kullanılan bourgeois kelimesinden gelmektedir. Kelimenin anlamı zamanla genişleyerek hem *buorg*larda yaşayanları hem de kentlileri tanımlamada kullanılmaya başlanır (Chédeville’den akt. Kılıçbay, 2000: 192, 205). Sözlüklerde yaygın olarak kabul edilen anlamıyla burjuva, çoğunlukla ticaret ve benzeri işlerle meşgul olan kentli orta sınıfı tanımlamak için kullanılır. Burjuva sözünün

Türkçedeki karşılığı “kentsoylu” da bu anlamı çerçeveselendirme niyeti taşır. Tarih boyunca terimin karşıladığı anlam değişime uğramıştır. Ancak ortaya çıkıp geliştiği ve nihayet egemen olduğu sürecin ana hatlarından bahsetmek “burjuvazi”nin tanımı bakımından önemlidir.

Orta Çağ'da, 10. yüzyıldan itibaren İtalya limanlarında yoğunlaşan ticaretle başlayan şehirleşme yeni bir dinamizm getirerek Avrupa tarihinde bir dönüm noktası olur. Şehirler ekonomik hayatın canlılık kazandığı yerler olarak göç almaya başlar. Bu da feodal sistemin zayıflaması sonucunu getirir. Zira sıkıntı içinde yaşayan toprağa bağlı köylülere (serf) şehirler cazip görünmekte, toprağı işleyecek bu köylülerin şehirlere göçü feodal beyleri zor duruma düşürmektedir.

Tarımsal üretimin ana gelir kaynağı olduğu dönemde, ticari kârların ve kentsel gayrimenkul spekülasyonlarının yanı sıra kırlara yatırım yapan ve fiefler satın alan burjuva sınıfı kent ve kır yaşamının içinde ve her ikisine de belli ölçüde hâkim pozisyonuyla kenti, yaşam alanı olarak kırdan daha çok benimser. (Le Goff'tan akt. Kılıçbay, 2000: 178). Diğer yandan, aristokrasinin kendi içinde kapalı yaşaması, diğer tüm sınıflardan kopuk ve özel mekânlara sıkışmış olması burjuvaziye kent içinde geniş bir alan açar ve aristokratik yaşam biçimini kendisine model alan burjuvazi kent kültürünün oluşmasına ciddi katkılarda bulunur.

13. ve 14. yüzyıllarda gözle görülür bir güce sahip olan burjuva sınıfı bazı haklar elde eder ve ekonomik gücü yanında, siyasal ve toplumsal açıdan etkin olmaya başlar. Geleneksel mülkiyet fikrini değiştirerek soyluların topraklarını da yavaş yavaş ele geçirir (Arslan, 2007: 15). Bu dönemden sonra, Avrupa tarihinin çeşitli evrelerinde burjuvazi, salgın ya da kıtlık dönemlerinde olsun, Amerika'nın keşfinden sonra Avrupa'ya değerli madenlerin akışında olsun, süreci kendi lehine çeviren bir sınıf olarak yükselişini sürdürür.

16. yüzyılda, Rönesans'la Avrupa, büyük dönüşümünü yaşar. Bundan sonra Avrupa'nın büyük fikir hareketlerinin oluşumunda burjuvazinin etkisi giderek artacaktır. “*Bu yalnızca, memleket hayatında üstün bir yeri işgal etmesinden değil, ekonomik hayatta olduğu gibi, düşünce alanında da yönetici sınıf olmak için kazandığı eğitimin onu gerekli niteliklerle donatmasından ileri gelir*” (Arslan, 2007: 16).

Sınıflı toplum kavramının henüz bilinmediği ancak oldukça keskin bir sınıfsal ayrışmanın egemen olduğu 17. yüzyıla kadar Avrupa'da insanî niteliklerin, hemen her alanda tanrı tarafından tayin edildiğine yahut doğuştan geldiğine ve değiştirilemez özellikler olduğuna inanılırdı. Tıpkı Aristoteles'in kölelerin ve özgür vatandaşların (efendilerin) sahip oldukları tüm niteliklerini doğanın onlara doğuştan verdiğine; yetenek, beceri ve fiziksel özelliklerinin de doğa tarafından şekillendirildiğine işaret etmesi gibi. Antik Yunan felsefesinden beslenen Avrupa toplumu akıl, yetenek, bilgi, soyluluk gibi kavramlar da dâhil olmak üzere bütün insanî niteliklerin doğuştan geldiğini kabul etmekteydi ve bütün bu özellikler yaşam boyunca değiştirilemezdi (Aristoteles, ç. 2017).

Rönesans, bir yandan hukukî açıdan olduğu gibi entelektüel ve ahlâksal açıdan da Orta Çağ Hristiyanlığının yaşamış olduğu değerler karmaşasını sürdürürken bir yandan da yaratılışın temelinde Tanrı'yı

görerek, insanı yaratıcı ile uyum içinde olmaya yönlendirmişti. Burjuva düşünüşünün yönlendirdiği yeni felsefe ise, Tanrı'yı inkâr etmeden insandan hareket eder, aklın gücüyle bilgeliğe erişme yeteneğine sahip olan, Antikite'nin tanıdığı insanı merkeze koyar (Arslan 2007: 16). Descartes'ın rasyonalitesinin egemen olduğu 17. yüzyılın Tanrı ve akıl arasında kurduğu denge bu anlayışın bir göstergesidir:

“Matematik fizik, doğada bulunmayan salt düşünceden türetilmiş olan bir takım kesin matematik kavramlarla doğanın yapısını kavrayabileceğimizi göstermişti. Demek ki doğa ile akıl arasında bir uygunluk var; rasyonel yapılı olan doğayı (ratio) akıl kavrayacak durumdadır. Buna inanan 17. Yüzyıl felsefesi yalnız doğanın değil felsefenin konularının da – Tanrı'nın da, ruhun da, iyi ile doğrunun da- salt akıl ile bilinebileceğine güvenir” (Gökberk, 2004: 290).

Gökberk'in sözünü ettiği bu bilgi gerçek bir devrimdir. İnsanın, aklı sayesinde doğayla ve sırrına eremediği doğa olayları arasında bağlantı kurması, sebep-sonuç ilişkisini kavramaya başlaması, belki de sistemli bir şekilde ilk kez açıklama yapabilmesi “Akıl Çağı” olarak da adlandırılan “Aydınlanma Çağı”nın en büyük keşfidir (Çiğdem, 1993; Gökberk, 2004). Bu sayede geçmişin, kilise başta olmak üzere geleneğin reddi, akıl ile açıklanabilecek yepyeni bir yaşam felsefesi ve pratiğinin hayata geçmesi kaçınılmaz olur.

İnsanlığın en büyük buluşlarından biri olan makinenin (buharlı) icadı ve onun sağladığı yeni imkânlar, ekonomik yapıyı ve toplumsal düzeni baştan aşağı değiştirerek egemen durumdaki aristokrasi sınıfına karşı tepkinin büyümesine sebep olur. Dönemin orta sınıfı olarak hem kırsal hem de kentsel yaşam pratiklerinin içinde, halktan, esnaf ve zanaatkârlar sınıfından daha fazla imkâna sahip olan ancak aristokrat ve soylu sınıfın ayrıcalıklarını elde etme hevesindeki burjuvazi, bu sürecin öncüsü konumunu sahiplenir. Elindeki imkânların yanı sıra halkın gücü ve desteğini de arkasına alarak sınıfsal egemenliğini gerçekleştirmek için en değerli keşfi “aklı” kendisine referans kabul eder. Bireysel çaba, yetenek, üretim, çalışma, mülkiyet hakkı gibi kavramların ön plana çıkmasına yol açan, feodal gelenekten koparak yeni pazarların keşfiyle ekonomik değişimi zorlayan rüzgârı arkasına alır ve kapitalistleşme sürecinin liderliğini üstlenir. Saint-Simon'un “*Çalışma işte yeni kült, modern din*” argümanında iyice belirginleşen söylemi ile akıl, bütün toplumsal sınıf ve tabakalardan, doğuştan sahip olunan tüm ayrıcalıklardan öte önce Batı ve Avrupa toplumlarına sonra tüm dünyaya yepyeni bir alan açarak aristokrasinin egemenliğinde sürmekte olan feodal çağın sona ermesine ve “Kapitalist Burjuva Çağı”nın başlamasına öncülük eder (Pernoud, 1995).

Kapitalizm öncesi dönemde çalışma, üretme, alış-veriş, biriktirme gibi kavramların, toplumsal etkileşimin sınırlı olduğu, herkesin kendi kendine yetme ve yetinme anlayışı içinde, organik bir yavaşlıkla sınırlı anlam taşımaya karşılık Kapitalist Burjuva Çağı'nda aristokrasi döneminin tam tersi bir sürece evrilerek yeni anlamlar kazanır. Sanayi Devrimi ve onun sağladığı yeni imkânlar, ekonomik yapıyı ve toplumsal düzeni baştan aşağı değiştirirken; burjuva sınıfının öncülüğünde yeni tipler, roller, yeni bir ahlâk

anlayışı ortaya çıkar. Burjuva sınıfı tarihsel olarak daha önce hiç olmadığı kadar ön plandadır ve elde ettiği yeni zenginleşme biçimleri ve sahip olmaya başladığı yeni imkânlarla hızlı ve kaçınılmaz bir değişim/dönüşüm yaşar.

Sombart, bu yeni burjuva tipini, para kazanma ve biriktirme konusundaki yeteneğinin nasıl bir anlam taşıdığını Benjamin Franklin'den şöyle aktarır: *“Tanrının yararlanması için kendisine bir ruh ve zenginlikler bahsettiği insanın onun lütuf ve desteğine sahip olduğu, dolayısıyla zengin olmanın ve bu uğurda çalışmanın Tanrı katında bir ‘değer’ anlamını taşıdığı, böylece insana saygı duyulmasına yol açtığı”* anlayışıdır bu. Zenginliği, biriktirmeyi Tanrının katında değerli olan kişilere sunduğu bir övünç kaynağı sayan burjuva sınıfı, bu yolda “çalışmayı” kutsallaştırdığı gibi vicdanlı ve dürüst kalmaya çabalamanın gerekliliğinin önemine de vurgu yapar (Sombart, 2008: 212).

Katolik Hristiyanlığın zenginliğe karşı fakirliği, azla yetinmeyi öven yaklaşımı yerine Protestanlığın açtığı nisbî özgürlük yolundan ilerlemeyi seçen burjuvazi 19. yüzyıl sonrası süreçte sermaye ve tüketim üzerinden şekillenir. Feodal çağdaki basit, durağan ve sıkışık konumundan hızla uzaklaşarak elde ettiği yeni araçlarla daha büyük kazançlar sağlamanın yollarına düşer. Modern zamanlardaki anlamıyla burjuvazi, genellikle bir tüccar, banker, alım satım zincirinde araçlar olarak fakat sonraları toplumun ihtiyaç duyduğu ürünleri, emeklerini kiralamak karşılığında işçi çalıştırarak ücretlendiren, istihdam yaratan, toprak, mal veya üretim araçlarına sahip kişilerden oluşan sınıfın adı hâline dönüşür (Wallerstein, 2007; Keyder, 2003).

Buna göre burjuva, üretim araçlarını sermayeleştiren, ücret karşılığında işçi kiralayan ve üretileni pazarda satandır. Satışlardan elde ettiği gelirin, ücretleri de içeren üretim maliyetlerinden daha büyük olması durumunda, burjuvanın amacı olan kârdan söz edilebilir. Burjuvayı toplumsal rolünün erdemlerinden dolayı (yaratıcı bir girişimci olarak burjuva) övenler olduğu gibi, bu rolünün kötülüklerinden dolayı (parazit bir sömürücü olarak burjuva) yerenler de olmuştur. Fakat övenler de yerenler de burjuvanın, bu kapitalist burjuvanın — çoğuna göre, 19. yüzyıldan bu yana; birçoğuna göre, 16. yüzyıldan beri; çok büyük bir gruba göre, daha da uzun bir zamandan beri — modern iktisadi yaşamın merkezi dinamik gücü olduğunda birleşmişlerdir (Wallerstein, 2007: 204).

Marksist teori, toplumsal sınıfların geleceğine dair öngörülerde bulunurken 19. yüzyılda kutuplaşma sonucu sadece iki sınıfın ortaya çıkacağını ileri sürer: burjuvazi ve proletarya. 19. yüzyıl da dâhil olmak üzere 16. yüzyıldan bu yana burjuvazinin diğer bir adı “orta sınıftır.” Ancak II. Dünya savaşıyla birlikte bu “eski orta sınıf” (burjuva) değişmekte, bunun yerine “yeni orta sınıf” yükselmektedir. Bu yeni orta sınıf ile, eğitim yoluyla kazandıkları bilgi ve becerileriyle şirket yapılarında yönetsel ya da yarı yönetsel pozisyonlarda bulunanlar, mühendisler, doktorlar, hukukçular, akademisyenler (öğretmenler) gibi meslekler edinerek uzmanlaşan ‘halleri vakitleri yerinde’ olan, kazançları ölçüsünde nispeten daha az riskli yatırımlar yapabilen bir sınıf kastedilmektedir (Wallerstein, 2007; Keyder, 2003).

Bu yeni orta sınıfı burjuvaziye dâhil edenler olduğu gibi onları sadece “yeni orta sınıf” şeklinde tanımlayıp ayrı bir kategori olarak

değerlendirenler de vardır. Ancak burjuvazinin kâr amaçlı yatırım yapma kabiliyeti olan ve emek karşılığı istihdam yaratma gücüyle kıyaslandığında ya da edindikleri beceriler sayesinde hayatlarını kazandıkları ve belli bir ücrete tabi oldukları hesaba katıldığında proleter sayılma ölçütüne de uymaları söz konusudur.

Bu kategorinin sınıfsal bir görünüm olarak Avrupa burjuvazisi dışında şekillenen Türk toplum yapısında karşılığını bulmak mümkündür. Yaşam tarzı ve toplumsal değerleri, gelenek ve seçimleri açısından tipik burjuva olan ve kapitalizmin hızla büyüttüğü bu sınıf “idarî burjuvazi” yahut Türk devrim sürecinin yarattığı dalgayla “tahsilli seçkinler” adlarıyla da anılabilir.

Türkiye’de Burjuvazi ve Toplumsal Profili

Wallerstein, Batılı ve modern anlamda burjuvaziyi tanımlarken 19. yüzyıldan itibaren hem iktisadî hem de siyasî olarak kapitalist oyunun baş aktörü olduğuna vurgu yapar. Aristokrasiyi devirmenin ve egemen sınıf olmanın yollarını arayan burjuvazinin modern dünyanın planlayıcısı konumunu elde eden öncü ve dinamik bir sınıf olma potansiyelini güçlendirdiğini ileri sürer (Wallerstein, 2007: 204).

Türkiye’de burjuvazi kavramının Türk toplum yapısı içinde nasıl bir karşılık bulduğu konusuna gelince, Cumhuriyet’e kadar geleneksel toplum yapısının sınıf kavramıyla ne kadar örtüştüğünü ele almak gerekmektedir. Esas itibarıyla Türk toplumu, Avrupa ve Batı toplumlarının sınıf kalıplarının ötesinde bir geleneğin kodlarına sahiptir. Türklerin budunsal kökenini oluşturan Oğuzlarda, tepede bir Han ya da aşiret başkanının, onun altında bir aristokrat tabakanın (beyler), son olarak da alt sınıflar ya da halkın yer aldığı basit bir tabakalaşma düzeni görülmektedir. Soylu olan beyler sınıfından olmanın iki belirleyici ölçütü vardır: akrabalık ve başarı (Mardin, 2003: 82).

Zamanla topluluktan topluma, devlete ve imparatorluğa dönüşme sürecinde farklı bölgelerdeki aşiretlerin topraklarına katılmasıyla, askerî gücü örgütleme görevini üstlenmiş olan aristokrasi (beyler) ile devlet kadrolarını besleyen ve oluşturan bürokrasi arasında bir ayrışma meydana gelir. Padişah’tan (han) sonraki sınıf olan ve orta tabakayı oluşturan iki unsur arasında -aristokrasi ve bürokrasi- ortaya çıkan ayrışmanın en çarpıcı yansıması dilde, bürokrasinin dili Farsça aristokrasinin dili Türkçe olmak üzere, kendini gösterir. Bu ayrışma Büyük Selçuklu İmparatorluğu’ndan, Anadolu Selçukluları’na ve Osmanlı İmparatorluğu’na kadar izlenebilir. Ayrıca Halil İnalcık’a göre Osmanlı’da sadece iki temel sınıf bulunmaktaydı: askerî sınıf (saray, askerî erkân, devlet görevlileri, ulema ve reaya (vergi ödeyen yönetime katılmayan sınıf); yönetenler ve yönetilenler (İnalcık’tan akt. Mardin, 2003: 90). Dolayısıyla Türk toplum yapısı geleneğinde burjuvazinin tarihsel, yapısal ve işlevsel bir yeri olmamıştır.

Cumhuriyetin ilanına kadar Osmanlı Devleti’nin toprak sistemine ve küçük ölçekli işletmelere dayalı ekonomik yapısı ve uyguladığı ekonomi politikası gereği, Batılı anlamda sosyal bir sınıf olarak klasik bir burjuvanın varlığından söz edilemez. Ancak, büyük çoğunluğunu gayrimüslimlerin oluşturduğu, saray ve bürokrasiye oldukça yakın, Avrupa ve Batı’yla ilişkisi

devamlı ve yoğun bir ölçüde sürmüş olan komprador burjuvazinin varlığından bahsedilebilir.

Temelde Avrupa, genel anlamda ise Batı kökenli eğitim veren okullarda okuyan, yaşam biçimi, dinî inançları, seçimleri ve ilişkileri bakımından, Müslüman, muhafazakâr Osmanlı toplumundan oldukça farklı olan bu sınıfın dünyada yükselmekte olan Kapitalist Burjuva Çağı'nın Osmanlı toplumundaki öncüsü konumunda olmasına rağmen bürokrasinin ve ekonomi politikasının sınırlayıcı etkisi altında bulunduğunu da söylemek gerekir.

Öte yandan Osmanlı toplumu geç modernleşen ve Avrupa'nın geçirdiği Rönesans, Reform, Aydınlanma, Sanayi Devrimi gibi değişim süreçlerini yaşamamış bir devlet ve toplum olarak hem sosyal hem de ekonomik bakımdan kapitalistleşen dünyanın uzun süre uzağında kalır. Batı eksenli değişim sürecinin farkında olan Osmanlı aydınları, bu uzaklığı kısa yoldan ortadan kaldırma eğilimi ve çabası içerisinde yurt dışında aldıkları eğitim ve yeni dünya görüşlerinin etkisiyle siyasi, ideolojik tartışmalar ve kutuplaşmalar yaşarlar. Tanzimat dönemiyle iyice görünür hâle gelen Batılılaşma süreci, devletin ve toplumun da pek çok yönüyle yeni bir medeniyet dairesinin dönüştürücü etkisine uğradığının açık bir göstergesidir. Bu, gayrimüslim ağırlıklı Osmanlı komprador burjuva sınıfı Cumhuriyet'e geçiş sürecinde büyük yara alır. Çok dilli, çok dinli, çok etnisiteli bir "Osmanlı Tebası"ndan; tarihî, ideolojik ve pragmatik nedenlerden dolayı tek dinli, tek dilli ve tek etnisiteli yepyeni bir "Türk Ulusu" yaratma çabası ve mücadelesi sosyal ve psikolojik yansımalarıyla yaşamın -neredeyse-tamamını etkisi altına alır (Neyzi, 2007:7-8). Millileşme, Türkleşme, laikleşme çabalarının ardında, egemen olan bu yeni paradigmanın etkisi olduğunu söylemek gerekir. Bu anlamda tarıma dayalı millî bir ekonomik kalkınma modeliyle, siyasiler ve seçkinler eliyle, büyük ölçüde gayrimüslim bir burjuva geçmişine sahip olan Osmanlı toplumundan yeni bir Türk ulusu ve millî bir burjuva sınıfı yaratılmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyet'le birlikte devlet kadroları, modern bir Türkiye inşa etmek ve "çağdaş uygarlık seviyesine" ulaşmak amacıyla, toplumu geri bıraktığına inanılan tüm değer ve sistemleri devrim ve inkılâplarla değiştirerek toplumu düzenleme ve yeniden tanımlama yoluna girer (Keyman-İçduygu: 2009: 8). Hızlı bir ekonomik modernizasyonun itici gücüyle burjuva sınıfı dâhil tüm sınıf ve tabakaları baskın ve kalkınmacı müdahalesiyle kontrolü altına alır. Bu sonuç aslında bürokrasinin, diğer bütün sınıflar üzerinde güç kazanıp egemenlik kurarak yeni yönetim sisteminin sağlayıcısı ve teminatı olma çabasında hareket ettiğinin bir göstergesidir.

Osmanlı'da klasik olarak Batılı anlamda bir aristokrasi sınıf geleneğinin bulunmayışı, bürokrasi sınıfının daima egemen ve güçlü konumda oluşu, gayrimüslimlerin oluşturduğu komprador burjuvazinin bürokrasi eliyle etkisizleştirilerek dağılması, kültürel alanda birikmiş tüm yerel mirasın devredilememesi ve ortadan kalkması sonucunu doğurur. Cumhuriyet'le birlikte oluşturulmaya çalışılan yeni burjuva sınıfı bu yüzden geleneksel bir devamlılık taşımamaktadır.

Oysa Avrupa'da burjuva tarihi kentin tarihiyle koşutluk göstermektedir. Kent kültürü Fransız toplumunun soylu ve egemen sınıfı

olan aristokrasinin önderliğinde ve onun imkânlarıyla ortaya çıkmış bir kültür olarak kabul edilmez (Le Goff'tan akt. Kılıçbay, 2000: 178). Bu nedenle kent burjuvanın, burjuva da kentin var oluşunda hayatî öneme sahiptir. Cumhuriyetle dağıtılan ve kent kültürü içinde yer alan komprador burjuvazinin yerine millî bir burjuva yaratmaya çalışırken devamlılığın sağlanamaması tüm kültürel mirasın ve ticarî geleneğin ortadan kaldırılması sonucunu doğurur. Böylece Türk burjuvazisi kendisine model olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla dağılan aristokrasiyi değil, komprador burjuvaziyi değil, Batı kökenli burjuvaziyi almak zorunda kalır ki süreç doğal biçimde bunu gerektirir.

Çok yakın zamanlara kadar Osmanlı ve Türk toplum geleneğinde aristokrasi sınıfının varlığının bile tartışmalı olduğunu düşünürsek geleneksel bir burjuva sınıftan bahsetmek de oldukça sorunlu bir yaklaşım olur (Mardin, 2003: 79). Bütün bu sebeplerle yaratılan Türk burjuvazisi Batı burjuvazisinin taklitçisi olmak zorunda kalmıştır.

Cumhuriyet'le başlayan millîleşme çabaları her alanda kendini gösterirken millî burjuva yaratma çabasının da on yıllar boyunca devam ettiğini söylemek gerekir. Bütün bu süreç boyunca siyaset ve politika sahnesi oldukça hareketli ve çalkantılı bir döneme evrilir. Ulusal kalkınma programları, ekonomik toparlanma ve iyileşme için üretim faaliyetleri, ekonomik krizler, tarım ve sanayide makinalaşma, halk ayaklanmaları, komünizm ve sosyalizmin dünyada yükselişi, II. Dünya Savaşı, kıtlık, çok partili döneme geçiş ve sancılar, değişen hükümetler, işçi hakları ve çalışma koşulları gibi, dünyada ve Türkiye'de ciddi siyasi ve ekonomik sorunların ortaya çıktığı istikrarsızlık dönemi egemen olur. Devlet kadrolarının (bürokrasinin) burjuvazi üzerinde kurmaya çalıştığı baskıyı ve etkinliği zafiyete düşürecek denli büyük çalkalanmaların yaşandığı bir dönemdir bu. Bürokrasinin kalkınmacı, denetimci ve baskın iktidarı ciddi yara alır. Bu yetersizlik ve karmaşa ortamından burjuvazinin gücünü arttırarak çıktığını ve yenilikçi, öncü ve ilerici olma potansiyelinin altını çizdiğini söylemek gerekir. Öte yandan dünya siyasetinde uzunca bir süredir tartışılmakta olan ideolojik akımların Türk entelijensiyasındaki yansımaları toplumun neredeyse tamamını etkisi altına alan bir dizi karışıklığa sebep olur. İlerici-gerici, sağ-sol gibi ayrımların oluştuğu, insanların bu tür etiketlerle yaftalandığı, toplumsal olayların silahlı çatışmalara dönüştüğü, öğrenci hareketlerinin, işçi ayaklanmalarının, grevlerin, kamu düzenini büsbütün tehdit ettiği yeni bir politik sahne ortaya çıkar.

Pınar Kür'ün *Yarın Yarın* adlı romanında "burjuva"nın ekonomik etkinliğini arttırdığı ve bürokrasi sınıfıyla başa baş bir iktidar mücadelesinde kendi gücünü sınıadığı, siyasi ve toplumsal çalkantıların yaşandığı 1970'ler Türkiye'si yer alır. Fethi Naci, *Yarın Yarın* romanını "*sömürülenlerin pek bol ama sömürenlerin pek az olduğu edebiyatımıza bir sömürücü çevresini büyük bir başarıyla sokuyor*" sözleriyle değerlendirerek burjuva sınıfını sömürenler sınıfı olarak konumlandırır (Naci, 2019: 572). Bütün bu siyasi ve sosyal atmosferin oldukça çarpıcı bir gerçeklikle yer aldığı roman hem burjuvazinin, hem politik kamplaşma ortamının yarattığı sosyal hareketliliğin arka planına, hem de Türk burjuvazi çevresine odaklanır. Ailesi, çevresi, ilişkileriyle merkezî konumda bulunan romanın kadın kahramanı Seyda, romanda varsayılan toplumdaki mevcut sınıfsal katmanlaşmayı açığa çıkaracak bir figür olarak yer alır.

Bir Burjuva Kadını Olarak Seyda

Pınar Kür, *Yarın Yarın* adlı romanında yer alan Selim, Oktay gibi burjuva karakterleri arasında özellikle Seyda isimli kadın karaktere odaklanmıştır. Onun ailesi, aldığı eğitim ve yetiştirilme biçiminden başlayarak evliliğine ve halihazırda sürdürdüğü yaşam biçimine uzanmış ve Seyda'nın tarihine ışık tutmaya çalışmıştır. Öte yandan romandaki diğer karakterlerden bir burjuva çocuğu olan kocası Oktay, yine bir burjuva ailesine mensup sevgilisi Selim yanında, hayat kadını Aysel de sınıfsal ayrıma işaret edecek bir biçimde Seyda'nın çevresinde rol alırlar. Seyda ve Selim'in yasak aşkı ekseninde gelişen olaylar, Selim'in amaçsız ve derin yalnızlığında tanıştığı Josette isimli Fransız kız ile yaşadığı ilişkiden sonra sosyalist devrimin gerçekleşmesi amacına evrilerek anlam kazanır. Aysel'in, Seyda'nın kocası Oktay'ın metresi olmasıyla, aralarında uçurum olan iki ayrı sınıfın kadını karşı karşıya getirilerek aralarındaki karşıtlık ve paralellikler vurgulanır.

Seyda'nın annesinin kökeni Abdülhamid sarayına uzanır. Saraylıdır, aristokrat kökenlidir. Ancak Osmanlı imparatorluğunun ve saray sınıfının dağılmasıyla Osmanlı aristokrasisi de bozguna uğrar. Anne, dağılmış ve hızla yoksullaşan bu sınıfın üyesi olarak kendi ailesine bilinmeyen sebeplerle sırt çevirmiştir. Babası ise küçük yaşta anasız-babasız kalmış Gaziantepi bir toprak ağasının oğludur. Ailenin geri kalan üyelerinin, ancak Fransız lisesini bitirinceye kadar verdiği destek kesildikten sonra baba Mehmet Bey, mirastan da yoksun bırakılmasına rağmen hakkı olanı almayı küçüklük sayarak konuyu kapatmıştır. Böylece, dağılmış aristokrat kalıntısı ailesiyle bağlarını koparmış bir anne ile, Anadolu'nun feodal toprak ağalığı sınıfından gelen ve yine ailesiyle bağlarını koparmış bir babanın, aldıkları eğitim sayesinde öğretmenlik mesleği edindikleri sırada birbirlerini tanımaları sonucu bir evlilik gerçekleşir. Romanda bu ailenin, kapitalizmin ve Cumhuriyet'in öne çıkan yeni sınıfı olan eğitilmiş (uzmanlaşmış) küçük burjuva sınıfına dönüşerek yeni bir bileşim, yeni bir sentez ortaya koymasının hikâyesini buluruz.

Seyda, Wallerstein'in dikkat çektiği kapitalizmin rüzgârıyla sayıları hızla artan ve eski burjuvazi (orta sınıf) tanımını genişleten ya da bazı düşünürlerin kullanmayı seçtikleri adıyla “yeni orta sınıf, yani küçük burjuva” bir ailenin tek çocuğu olarak bu sınıfın içinde yer alır.

Seyda'nın ailesi, feodal yapıyla benzerlik taşıyan ağalık sistemiyle, saray aristokrasisinden gelen, dağılmaya başlamış ya da dağılma sürecindeki kendi tarihsel ve kültürel kökleriyle farklı sebeplerle de olsa bir şekilde bağlarını koparmış iki farklı üyenin kurduğu bir ailedir. Siyasal ve toplumsal olarak devrim niteliği taşıyan dönüşümlerin etkisi altında olan ve tüm bu sebeplerle değişip dönüşen, eskiye arkasını dönüp yeniye kucak açan ve bu seçimle hayatta kalan Seyda'nın anne-babasının geçmişi romanda şöyle verilir:

“Saraylıların parası daha da tez bitmiş, antika halıların, Şam ipeklilerinin birer birer elden çıkarılmasıyla sağlanan geçim, Seyda'nın annesi pek küçük bir kızken başlamıştı. Sonunda, öğretmen okulunun parasız yatılı iki öğrencisi olarak tanışmış,

*sevişmişlerdi. Okulu bitirdikten sonra, pek iyi tanımlayamadıkları bir ülkücülükle Anadolu'ya göçmüşlerdi, köklü, soylu ailelerden olmanın getirdiği ayrıcalığı, Mustafa Kemal'in yeni kurduğu Türkiye'ye yararlı kılmak amacıyla. Saraylıların bellettiği görgü ile Gaziantep çocukluğu Frerler gençliği karmasının meyvası olan görgü hiç bir zaman bağdaşamamış, ikisinin karışımı, ya da her ikisine karşı gösterilen tepki, her şeyi küçümseyen bir savrukluğa, bir tür «Asya tipi bohem»liğe dönüşmüştü.” (s. 79). **

Kendilerini hep ayrıcalıklı, başkalarından farklı ve özel bulan aile, gittikleri her Anadolu kentinde bu dönüşümlerinin biricikliğini hissederek ve bu dönüşümü bir ayrıcalık olarak benimseyip var olmayı seçerler.

Cumhuriyet ülkesiyle inşa edilmiş öğretmen okulunda okurken tanışan bu anne-babanın kurduğu biricik, ayrıcalıklı ve özel bir küçük burjuva bileşiminden oluşan Seyda'nın ailesi soylu ve köklü gelenekleri olan ailelerde doğmuş olmanın ayrıcalığını duyarak yaşamının konforuna yaslanırlar. Bu eğitilmiş uzmanlaşmış küçük burjuva sınıfı, yatırım yapıp istihdam yaratabilen büyük burjuvazinin yarattığı ve beslediği bir sınıftır. Gerek duyduğunda büyük burjuvanın mali girişimlerini kendi ölçüsünde gerçekleştirebilen bir sınıf olarak idealisttir ve aydınlanma yüzyılına getirdiği aklı, Kemalist modernleşme projesiyle Türk devrim tarihindeki somut değişimlerle egemen olan bir bilinç ve farkındalıkla harmanlayarak kullanır. Kemalist eğitim sisteminin tahsilli seçkinleri olarak, soylu ailelerden geliyor olmanın ayrıcalığını Atatürk Türkiye'sine yararlı kılmak ülkesiyle birleştirip Anadolu'ya göç ederler:

“Karı koca her gittikleri yerde çok tez sivrilmişlerdi. Herkesten başka olduklarına inançları öylesine derin, öylesine köklüydü ki, bunu hiç düşünmeden, duyurmağa hiç çalışmadan duyurmuşlardı çevrelerine her yerde. Göze batmışlar, daha da ötesi, baticı olmuşlardı. Herkesi tedirgin etmişti sivrilikleri. Öyle ki, örneğin, ırkçılığın suç olduğu yıllarda ırkçılıkla, hemen arkasından, komünist avının başladığı yıllarda komünistlikle suçlanmışlar, oradan oraya sürülmüşlerdi. Oysa ırkçılıkla, bir süre ünlü bir ırkçıyla aynı okulda öğretmenlik etmekten öte hiçbir ilgileri olmamış; solculukları ise, pembe pelür kâğıtlardan, alçak sesle, Nâzım Hikmet'in şiirlerini okumaktan ileri gitmemişti. Seyda'nın çocukluğunun ilk anımsadığı yıllarında evin içinde dolaşmıştı o pembe pelür kâğıtlar ve küçük kız, daha okula bile başlamadan kendi kendine ezberlemişti şiirlerden birkaçını.” (s. 79-80).

Yazar bu satırları öylesine dikkat ve ölçülü bir alayla aktarır ki âdeta çocuksu bir isyanın, üslubunca ve etrafıca tasarlanmış sözleri gibi yankılanır. Sanki küçük ve zeki Seyda'nın anne-babasının ona sunduğu gerçekliğe karşı duyduğu hoşnutsuzluğu bildirmeye çalışmasının, iğneleyici bir başkaldırıya dönüşmesi sonucu ortaya çıkmış yakınmaları ve iğnelemeleri gibidir. Görgülü bir saraylılıkla, parasız savruk Anadolu bir toprak ağalığı, ailelere sırt çeviren yetişkin öğretmen adayları, saraylı

* Pınar Kür, *Yarın Yarın*, Yazko Yay., İstanbul 1980. Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır ve bu bölümde sadece sayfa numaraları verilecektir.

görgüsü, Gaziantep çocukluğu ve Frerler gençliği karmasından ortaya çıkan görgünün hiç bağdaşamamış olması, bu karmanın bir tür uyumsuzluğa ve huysuzluğa yol açarak çevrelerindeki her şeyi küçümseyen bir savrukluğa ve “Asya tipi bohemliğe” dönüştüğü, içinde yaşadıkları topluma karşı bir tür refleks ya da savunma mekanizması geliştirilmesine yol açması, Seyda'nın “*bütün yaşamları büyük bir aldatmacadan başka bir şey olmamıştı, olmayacaktı aslında... Kendilerinden başka hiç kimseye zararı olmayan bir yalan yaşam doğru, doğru, dosdoğru bilinmiş*” çıkarımının zeminini oluşturur (s. 79). Seyda'nın gerçeklik konusunda yaşadığı bu açmaz anne ve babasının kendi tarihsel ve kültürel gerçekliklerine sırt çevirişlerinden, aldıkları eğitimin onlara aşıladığı idealist, seçkinci tavrın uyumsuz, huzursuz ve sahte bir üstünlük algısına dönüşmesinden kaynaklandığı açıkça görülür.

Dönüştükleri biçimiyle geçmişin aristokrat ve feodal kalıntıları üzerinde “savruk” ve yazarın deyimiyle “Asya tipi bir bohemlikle” Anadolu'yla bağdaşamazlar ve oradan oraya sürülürler. Bu süreçte Seyda'nın okulunu pekiyi ile bitirip tüm derslerden yüksek başarılarla geçmesi ve özellikle edebiyat ve matematikte ileri düzeyde yeteneğinin olduğu fark edilmesi ailesinin, kızlarını zekâ ve yeteneklerine uygun olarak iyi okullarda okutmak üzere İstanbul'a dönme kararını vermelerine yol açar. Kendi üstünlüklerine farklılıklarına olan derin inançları kızlarının bu başarılarıyla daha da güç kazanır. Ayrıca Seyda'nın “deha üstü” bir zekâya sahip olduğu ortaya çıkınca karı-koca birbirlerine sarılarak adeta bu başarılarından ötürü “birbirlerini” kutlarlar Seyda'yı değil; ve Seyda'nın en iyi eğitimi alması için “ayrıcılık” oluşlarının sağlayabildiği torpili kullanarak İstanbul'a yerleşirler.

Babası sorduğu soruların hepsini doğru cevaplayan kızına: “*Aferin kızım, hepsini doğru yapmışsın. Ama doğru yapacaksın elbet. Senin gibi akıllı bir kız yanlış yapar mı hiç?*” der. Ancak Seyda “*herkesten akıllı, herkesten üstün, herkesten iyi olduğunu bilmektedir zaten*” ve başka türlü bir yüceltilme, değerlendirme beklemektedir her seferinde; “*hep daha büyük bir alkış*” (s. 82). Hep daha fazla takdir bekleyerek daima başarıdan başarıya koşan Seyda, anne ve babasının yüzünü kara çıkarmaktan tedirginlik duysa da okul hayatı boyunca çitayı daima daha yukarıya taşır.

İstanbul'da, ekonomik anlamda bazı sıkıntılar yaşamaya başlayan aile üstünlüklerini ilk bakışta kavrayamayan bu şehre alışmaya çalışırlar. Para onlar için hiçbir zaman önemli olmamıştır. Burjuva sınıfının en temel niteliğinden, para kazanmak ve para biriktirmek özelliğinden yoksun oluşları, köklerinden gelen aristokratik zihniyetin bir tezahürüdür. Onlar için daima en önemli iki şey vardır: her istediklerini istedikleri zaman yapmak ve Seyda'nın iyi bir eğitim almasını sağlamak. Bu uğurda elektrik faturasını ödeyemedikleri için mum ışığında havyar yiyip hallerine güldükleri de olur, ıspanak yerine kuşkonmaz yedikleri de. Onlar birbirleriyle olmaktan mutlu olmaya devam ederler çünkü birbirlerine layık olduklarına inanmışlardır, tüm evrende sevicecek sayılacak sadece üç kişi olduklarına da ve Seyda'nın öz benliğine saygı duymasını sağlamayı her şeyden çok önemsemişlerdir. Ne var ki böyle bir ortamda yetişen, aynada saatlerce kendi güzelliğini hayranlıkla seyreden, yaşlılarının adlarını bile duymadıkları bir sürü kitap okuyan, iki yabancı dili çok iyi öğrenen Seyda, okul yılları boyunca hiç yakın arkadaş edinmez, hiç kimse onun sırdaşı katına yükselemez, her

şeyden önce kendisinin merkezi olduğu üç kişilik dünyanın sınırlarını kimsenin zorlamasına Seyda izin vermez (s. 85-86-87).

Seyda, okul hayatında başarılarla dolu ilerleyişini atom fizikçisi olma hedefiyle taçlandırma niyetiyle üniversitede fen fakültesinde okuduğu sıralarda Oktay'la tanışır. Oktay Fransa'da eğitim aldıktan sonra babasının desteğiyle kendi işini kurmuş zengin, tipik bir burjuva ailesinin oğludur. Başlarda çok da özel olmayan ilişki cinsel birlikteliğe doğru uzanmaya başlayınca her ikisi açısından vazgeçilmez bir gizemliliğe ve keşfe dönüşür. Ancak Seyda cinsel birliktelik için evliliğin şart olduğunu düşünmektedir. Fakat ortada “anamlı” hiçbir sebep Seyda'yı ilgilendirmezken (dinî, ahlâkî, toplumsal) bekaretini koruma konusunda gösterdiği direnç Seyda açısından ailesinin ona vermeyi unuttuğu cinsel eğitim eksikliğinden kaynaklanmaktadır:

“Kötü olan Oktay'ı sevmiş olmak değil, sevgiyle cinsel isteği ayırt edememek... Ah, Melâhat hanım, Mehmet bey, ne büyük bir özenle yetiştirdiniz beni, ama bu arada nasıl olduysa oldu, cinsel eğitimim unutuldu, değil mi? Kim atladı orada? Deha üstü kızın da cinsel istekleri olabileceğini kim düşünmedi? Ben, ilk kez on sekiz yaşında Faruk'la öpüştüğüm zaman sınıf arkadaşlarımın her biri kaçır erkeği deneyden geçirmişlerdi dersiniz? İlk öpücük ve on sekiz yaş! Gülünç. Hangi çağda olursa olsun gülünç! Hayır suç Oktay'ı sevmek değil, Sevmemek. Şu duyduğum istekten, sabırsızlıktan, açlıktan öte, daha büyük ne olabilir, diyecek kadar bilgisiz olmak...” (s. 87).

Tamamlanmamış, yarım yaşadığı cinsel hayatının yarattığı kafa karışıklığı yüzünden Seyda, öğrencisi olduğu fakültenin matematik sınavından bütünlemeye kalır. Hayatında ilk kez bir dersten -üstelik matematikten- bütünlemeye kalan Seyda bu korkunç başarısızlığı hazmedemez ve okulu bırakarak Oktay'la evlenmeye karar verir. Bu ilk başarısızlığından sonra düğün gününe kadar okula dönme şansını değerlendirmeyi düşünmez bile Seyda. Çünkü üstünlüğüne, kendine güvenir: *“doğuştan getirdiği ve kendisini herkesten ayıran ve davranışlarını doğru kılan o cevher: yanılmazdı Seyda! Gizli yanılmazlığına güvendi!* (s. 93). Seyda'nın bu tutumu ise, şüphesiz ailesinin “kendilerini eşsiz, özel, ayrıcalıklı bulan” güvenleriyle bağlantılıdır.

Sırf özgürce ve engelsiz bir cinsel beraberlikle hazı tam olarak yaşamak için Oktay'la evlenmeyi seçen Seyda ilk gecenin sonunda *“balayı sabahı uyanır uyanmaz anlar yanıldığını ve yaptığı işin korkunç gereksizliğini.”* Bu olayla birlikte Seyda saygı diye bildiği tek şeyi kendi öz saygısını ve öz değerini yitirir. Hayatı boyunca çok önemsiz olarak gördüğü dış dünyaya içten içe yaşadığı bu yanılığın ve başarısızlığı göstermemek için çırpınır (s. 94). Oysa *“anlamsızlık çukurunun en dibine düşmüştür”* ve bunun fena hâlde farkındadır (s. 73).

Anne ve babasının hayattaki tüm davranışlar için akıl yürütme ve anlam bulma konusundaki zorunluluğa varan ısrarı Seyda'yı daha çocuk yaşlardan itibaren tüm davranışlarını anlayıp açıklamaya zorlamıştır. Bütün seçimlerini anlamla buluşturmak, anlamlı kılmak için gösterdiği tüm çabaya

rağmen şimdi bir anlamsızlık çukurunun içindedir. Oysa evliliği, her istediğini yapabilme gücünü çok daha artırmıştır; büyük ve gösterişli evlerde konforlu ve dışardan mükemmel görünen bir hayatı vardır. Tipik bir burjuva yaşamı ve evliliğidir onunki.

Régine Pernoud, modern anlamda tipik burjuvadan bahsederken büyük evler ve büyük salonlar, hizmetçiler, kalabalık toplantılar, evli, çalışmayan, sanat ve moda akımlarını takip eden kadınlar, eşlerini aldatan ancak bunu daima gizleyen ve sahne önünde mutlu bir aile tablosu çizen erkekler ve genellikle miras bölünmesinin istendiğinden az sayıda çocuk sahibi olma şeklinde bazı klasik burjuva alışkanlıklarını sıralar (1995: 22-24). Seyda ile Oktay'ın evliliğinde bu klasik özelliklerin hemen hepsini buluruz.

Seyda bütün bu çelişkileriyle boğuşurken bir taraftan da dikkatini oğlu Gil'e verir. Baştan beri çocuk sahibi olmayı istemeyen Oktay karısından hızla soğuyup uzaklaşarak başka kadınlarla birlikte olmaya başlar. Seyda ise, evli bir kadın olmasına rağmen bulunduğu çevrenin bir gerçeği olarak başka erkeklerin gizli-açık tacizi altındadır. Zaman zaman çekiciliklerine kapılsa da ilişkiye girmez. Kocasını Oktay olan-bitenin farkındadır ancak Seyda'dan soğumuştur ve bu manzaralardan rahatsız olmaz.

Seyda'nın bu psikolojik ve sınıfsal sıkışmışlığının tam ortasında Selim çıkar karşısına. İlk anda birbirlerine âşık olan Selim'le Seyda hızlı, tutkulu bir birliktelik yaşarlar. Sosyalist devrim yanlısı Selim, Seyda'nın sınıfsal bilinçlenmesini sağlamaya çalışır ve devrim sürecine yararlı olacak işler yapması konusunda ona bir yol açar. Fakat 12 Mart muhtırası süreciyle kaçıp saklanmak zorunda kalan Selim hayatını kaybeder. Seyda ise bu acıyla hastanelere düşer. Aldatıldığını anlayan Oktay, kendisi de Seyda'yı aldatıyor olmasına rağmen durumu hazmetmekte zorlanır.

Régine Pernoud, *Burjuvazi* kitabında cinsellik karşısında burjuvanın tutumundan söz ederken, "*Tek bir hata vardır, o da tensel olanıdır ve bu zorunlu olarak, kadın için, erkek için olduğundan daha vahimdir. Çünkü farklı doğal sonuçlara yol açmaktadır*" demektedir (1995: 26). Seyda'nın ailesinin de bu anlayışa uyduğu, sınıfının ahlâki normlarına göre davrandıkları anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, başlarda, erkeklerin karısını taciz etmelerinden rahatsız olmayan Oktay, Seyda'nın Selim'le olduğunu ve bir süredir karısı tarafından aldatılmakta olduğunu öğrenince çılgına döner. Ancak yine de ailesini koruyup kollar; manevî olarak Seyda'nın uzağında olmasına rağmen maddî desteğini esirgemez. Bu sırada kötüleşen ülke siyasetindeki kaostan uzaklaşmak için Seyda ve oğlu Gil'i de alarak İsviçre'ye gider. Bir süre sonra olaylar yatışmaya başlayınca Türkiye'ye dönüp hayatlarına devam ederler. Ancak Seyda'nın psikolojik sağlığı bozulmuştur.

Ailesi nezdinde küçük burjuva değerlerine itaat eden Seyda, Oktay'la evlendikten sonra büyük burjuva sınıfının değerlerine de karşı koymaz. Önce mutsuz evliliği içinde uğradığı ataerkil baskıya ve sonra onu tutkulu bir aşk ilişkisine çeken Selim'e itaat etme eğilimindedir (Günay-Erkol, 2019: 200). Kendine has kimi aykırılıklar yapsa da örneğin, saçlarını kısacık kestirmek, moda olanın tersini yapmak, evinin dekorasyonunda alışılmışın dışına çıkmak gibi, ancak bunlar, onun özgürlüğüne herhangi bir katkı sağlayacak nitelikte şeyler değildir. Özgür olmayı hep yarım kalan

düşlerden biri olarak duyar, fakat yeterince içselleştirip gerçekleştiremez (Kür, 1980: 11-12). Hayatının bir aldatmaca olduğunun farkına küçük yaşlardan itibaren varsa da, deha üstü bir zekâyâ sahip olsa da Seyda, sorunlarının gerçek nedenlerini tespit edip mücadele etmeyi seçemez. Selim'le yaşadığı tutkulu aşk ilişkisinin rüzgârıyla içinde bulunduğu durum ve bu durumun sebepleri hakkında az da olsa bilinçlenme yaşar. Selim, suçlunun, Seyda'nın kendisi olmadığını, sorunların kaynağının çevresi olduğunu ve bu çevreyi aşması gerektiği konusunda onu zorlar. Oysa Seyda kendi çevresi ve sınıfından başka bir çevre ve sınıf tanımamıştır. Çocukken evinin bahçesinden başka yerde oynamasına izin verilmemiş, mahalle çocuklarıyla bir araya getirilmemiştir (Kür, 1980: 221-222). Âdeta bir fanusun içinde bırakılmış, elbiseleri kirlenmesin diye hayata karıştırılmamış, ilerleyen yaşamında da gerçek olmayan bir yaşamı sürdürmeye devam etmiştir. Bütün bu sebeplerle belki de ne tam bir küçük burjuva, ne bir büyük burjuva, ne de bir devrimci olabilmiştir (Naci, 2019: 573). Ancak Seyda'da, her üç kimliğin de belirgin niteliklerine rastlamak mümkündür.

Sonuç

Kökene Orta Çağ'a dayanan burjuva sınıfı, egemen sınıf olarak ortaya çıktığı 19. yüzyıldan bu yana Batı'da çeşitli değişim ve dönüşüm evrelerinden geçmiştir. Türkiye'de burjuvazi, dinamizmi ve öncülüğü daima Batı kaynaklı olan bir taklit ve öykünme sürecinin sonunda varılan bir sentez olarak doğmuş, öte yandan devletin baskın ve kontrolcü tavrının etkisi altında biçimlenmiştir. Bürokrasi ile uzun yıllar mücadele hâlinde olmakla birlikte, yine de kendi egemenlik alanını belirlemiş ve etkinliğini artırarak toplumun değişim süreçlerine öncülük etme vasfını sürdürmüştür. 12 Mart döneminde yaşanan tüm karışıklıklara rağmen burjuvazi, Türkiye'de sınıfsal gücünü ve etkinliğini arttırmıştır.

Pınar Kür'ün *Yarın Yarın* adlı romanı, feodal ve aristokrat kökenlerinin yanı sıra, yeni tip Cumhuriyet burjuvazisinin temsili olan küçük burjuva sınıfı (yeni orta sınıf) bir ailenin üyesi Seyda karakterini çok yönlü bir biçimde merkeze alan bir romandır. Evlilik yoluyla modern anlamdaki büyük burjuva sınıfı bir aileye katılma öyküsüyle görünür hâle gelen, Seyda'nın kendine özgü saydığı ancak, psikolojik ve sosyal arka planları bulunan problemlerinin ve olguların onun hayatını en özel ayrıntılarına kadar nasıl ve ne ölçüde şekillendirdiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Ailesinin kökenlerinin yarattığı özel olma halini ve aldıkları Kemalist eğitimin ortaya çıkardığı ayrıcalıklı ve üstün olma duygusunu, her konuda doğru ve anlamlı davranma gerekliliğiyle perçinleyen Seyda, seçimleri ve düşünceleri konusunda yanılmaz olduğu kanısına sahip olur. Başarıya odaklı yaşamı küçük bir başarısızlık karşısında büyük sarsıntılar geçirecek denli kırılmandır. Ani bir kararla yaptığı evlilik onun dünyasındaki bütün bu kurgunun gerçekliğini darmadağın eder. Seyda tarihsel ve eşzamanlı olarak (senkronik ve diyakronik) gerçeklikle bağını yitirmiş olduğunu; geçmişe dönüp baktığında ise bu gerçekliği hayatı boyunca sağlıklı bir biçimde yakalayamadığını fark eder. Sosyolojik ve psikolojik olarak kendine, köklerine, ailesine ve çevresine yabancılaşmıştır. Bu yabancılaşma kendi isteklerinden, beklentilerine kadar, eğitim, cinsellik, meslekî tercih gibi pek

çok alana yansımış ve yanlış kararlar almasına, iç dünyasında büyük bir anlamsızlık duygusunun egemen olmasına ve yaşadığı bunalımı kavrayacak ve çözüm bulma konusunda onu harekete geçirecek araç ve imkânlardan uzak kalmasına yol açmıştır. İçinde yaşadığı toplumla ve sınıfıyla ilgili bilinçlenmeye, Selim'in ona sunduğu yeni dünya görüşüyle bir ölçüde erişse de Seyda, bu bilinci diri tutmayı, kendi sınıfının çemberinden çıkamadığından, başaramaz. Sebepleri irdelenmeye çalışılmış süreçlerin sonunda tüm farkındalıklarına rağmen psikolojik sağlığı bozulma pahasına yine aynı çevrede kalmayı seçer. Kendi iç gerçekliği ve dış dünya arasındaki uzlaşmayı sağlayamaz. Burjuva çevresinde yer almanın sağladığı geniş olanaklardan vazgeçemez; buna ne gücü ne de gerçeğe dönük çabası yeterli gelir.

Kaynakça

- ÇİĞDEM, Ahmet. 1993. *Aydınlanma Felsefesi*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- ARİSTOTELES. 2017. *Politika*. Çeviri: Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları.
- ARSLAN, Nihayet. 2007. *Türk Romanının Oluşumu*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- CHEDEVİLLE, Andre. 2000. «Burjuvanın Kökeni.» *Şehirler ve Kentler* içinde, yazar Mehmet Ali Kılıçbay, 191-214. Ankara: İmge Kitabevi.
- GÖKBERK, Macit. 2004. *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- GÜNAY-ERKOL, Çimen. 2019. *Yaralı Erkeklikler 12 Mart Romanlarında Yalnızlık Yabancılaşma ve Öfke*. İstanbul: Ayizi Kitap.
- KÜR, Pınar. 1980. *Yarın Yarın*. İstanbul: Yazko Yayınları.
- KEYDER, Çağlar. 2003. *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- KEYMAN, E. Fuat; İÇDUYGU, Ahmet. 2009. «Vatandaşlık Kimlik ve Türkiye'de Demokrasi Sorunu.» *Küreselleşme, Avrupalılaşma ve Türkiye'de Vatandaşlık* içinde, yazar E. Fuat Keyman ve Ahmet İçduygu, 1-25. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- LE GOFF, Jacques. 2000. «Ortaçağ Kenti.» *Şehirler ve Kentler* içinde, yazar Mehmet Ali Kılıçbay, 169-189. Ankara: İmge Yayınevi.
- MARDİN, Şerif. 2003. *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- NACİ, Fethi. 2019. *Yüz Yılın 100 Türk Romanı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- NEYZİ, Leyla. 2007. *Ben Kimim? Türkiye'de Sözlü Tarih Kimlik ve Öznellik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- PERNOUD, Régine. 1995. *Burjuvazi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- SÖĞÜT, Mine. 2006. *Aşkın Sonu Cinayettir Pınar Kür ile Hayat ve Edebiyat*. İstanbul: Everest Yayınları.
- SOMBART, Werner. 2008. *Burjuvazi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

WALLERSTEİN, Immanuel. 2007. «11. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Kavram ve Gerçeklik Olarak Burjuva(zi).» *İrk Ulus Sınıf* içinde, yazar Etienne Balibar ve Immanuel Wallerstein, 202-231. İstanbul: Metis Yayınları.